

Theater speelt leentjebuur bij comedy

Acteurs zoeken het steeds meer in de werkelijkheid

ANTWERPEN/BRUSSEL - Acteurs die losjes een praatje slaan met het publiek, die boude stellingen de zaal ingooien en die meer dan ooit zichzelf blijven. Het klassieke theater lijkt zich door comedy te laten bevruchten.

'Goeienavond, allemaal. Ik ben blij dat er zoveel volk is afgekomen. Dat er toch nog zoveel interesse is in Afrika.' Theatermaker Chokri Ben Chikha begint zijn *Finale*, het laatste deel van zijn trilogie *Heldendood voor de beschaving*, als volleerde stand-upper. Hij spreekt de zaal rechtstreeks aan, en zijn brede smile is meteen een ironische knipoog. Wat meent hij echt? Wat is louter gespeelde retoriek?

Dat je gaat twijfelen, ligt aan de eigen biografie waaruit Ben Chikha put, nog zo'n typisch kenmerk van stand-up. Chokri staat op scène als Chokri: ex-lid van Union Suspecte en nu doctorandus in de kunsten, met een onderzoek naar stereotypen in het theater. Hij blikt terug op zijn Blankenbergse jeugd, projecteert filmpjes van zijn vorige project in Senegal, spreekt zijn passie uit voor zwarte vrouwen. Af en toe breekt hij dat verhaal af voor een spontaan onderonsje met zijn technicus Ousmane.

Dit voelt nog maar half als theater. Meer als tweerichtingsverkeer, net als in een aula. De zaallichten doven niet, af en toe wordt een vraag het publiek ingeslingerd. De relatie met het publiek is dezelfde als bij comedy: je bent op een avond waar ideeën worden uitgewisseld, in plaats van op een avond waar je in een verhaal wordt ondergedompeld. 'Weet iemand wat een *Denkmal* is?' Ben Chikha kijkt de zaal rond. 'Juist mevrouw, een standbeeld. Toch iemand die Duits kent.'

Comedy zonder grappen

Je ziet het meer en meer in theater: acteurs die vertellen uit eigen naam. Mét, in plaats van vóór het publiek. Zo brengt Dahlia Pessemiers vanavond in het Zuiderpershuis met *Mozalk* voor een stuk haar eigen levensverhaal. Ook Steve Aernouts speelde zijn solo *In the prime of their lives* losjes als een eigen liefdesprobleem. Ging er een gsm af in de zaal, dan ging hij daar prompt op in. De werkelijkheid wordt niet langer buitengesloten. Week Maarten Westra Hoekzema voor zijn theatrale onheilslezing *De Openbaring* daarom uit naar bibliotheekjes?

'*Stand-up-philosophy*', noemt de Nederlandse theatermaakster Laura van Dolron dat soort van direct solothater. Dat zegt genoeg. Je voelt dat vooral jonge theatermakers iets lijken te benijden aan stand-upcomedians: het rechtstreeks aanspreken van het publiek, de fragmentaire opbouw, de uitgesproken ideeën, onbeschaamd mogen moraliseren.

Opvallend: de humor van comedy laten deze makers voor wat ze is. Hoogstens nemen ze er, zoals Ben Chikha, de ironie van dubbele betekenissen van over,

maar platte grappen beschouwen ze niet als winst. Suggestie, ontroering en tekstuele diepgang blijven overheersen.

Valt dat alles te verklaren? Het Vlaamse theater ontwikkelde zich doorheen zijn geschiedenis steeds verder weg van de fictie, in de richting van de authenticiteit. In de jaren tachtig werd het tastbare lijf veroverd, in de jaren negentig won de persoonlijkheid van de acteur het van zijn personage, en nu lijkt de werkelijkheid van het publiek aan de beurt. Dat zie je ook aan de opmars van locatie- en intiem theater. De podiumkunsten willen steeds dichter op het publiek gaan zitten, of zelfs ertussen.

Zo koos ook Joost Vandecasteele, voormalig lid van Abattoir Fermé, een paar jaar geleden bewust voor comedy. 'Comedy is eerlijker en goedkoper. Maar mij gaat het vooral om de absolute vrijheid ervan: je bedenkt iets en probeert het uit, en wat niet werkt, schrap je weer. Dat kan in theater niet. Daar gelden veel meer regels en afspraken. Je zit met een logger instituut, dat altijd wat achterop zal blijven hollen bij wat er buiten beweegt.'

De ban gebroken

Toch vindt Vandecasteele de scheiding tussen theater en comedy een erg Vlaams verschijnsel. 'In andere landen heb je veel meer komieken die serieus worden genomen als acteurs voor films of als auteurs.' Vandecasteele switcht deze week ook zelf moeiteloos opnieuw naar theater, in *Attack of the Killer Z's*. 'Het is geen comedy, omdat ik me nu vooral wil bekwamen in dialogen.'

De toenadering tussen theater en comedy is geen eenrichtingsverkeer. De Brusselse comedian Ben Hamidou, deze week in première met zijn solo *Sainte Fatima de Molem* (over Molenbeek), evolueert net richting theater. 'Ik begon ooit met sketches en cafétheater, maar nu streef ik meer naar theaterteksten, samen met een dramaturg. De humor blijft wel, dat is mijn wapen. Maar ik wil ook doen wenen. Ik leen dus van beide genres.' Net die dubbele inspiratie geldt ook voor meer theatermakers. Is de ban finaal gebroken?

'De Finale' reist van 4 dec tot 5 feb (www.actionzoohumain.be <<http://www.actionzoohumain.be>>). 'Mozalk' op 2 dec in het Zuiderpershuis, Antwerpen. 'Sainte Fatima de Molem' tot 5 dec in Huis der Culturen, Molenbeeken 'Attack of the Killer Z's' op 3 en 4 dec in de Kaaistudio's, Brussel.

De zoektocht van de Blankenbergse Alibi Ali

Een theatermaker die zichzelf en zijn werk in vraag stelt, daar wetenschappelijk onderzoek rond verricht, die ooit kandidaat was in De Slimste Mens ter Wereld, onlangs met volle overtuiging de oproep 'Solidariteit maakt een cultuur groot' ondertekende en net de première van zijn nieuwe stuk achter de rug heeft. We hadden het kunnen weten: dat zou een lang gesprek worden. Gelukkig ook razend interessant.

In een geglobaliseerde wereld is die hele discussie over identiteit belachelijk: er bestaat niet zoiets als dé islamitische identiteit en dé Vlaamse identiteit, vindt Chokri Ben Chikha. "Je kunt een maatschappij daarentegen wél opdelen in groepen die meetellen en groepen die niet meetellen. Dat kan wel." (Foto Action Zoo Humain)

In Blankenbergse staat een standbeeld. Van twee mannen: sergeant De Bruyne en luitenant Lippens. Twee militairen die eind 19e eeuw vermoord werden door Arabische slavenhandelaars toen ze in Afrika slaven probeerden te bevrijden. 'Stierven de heldendood voor de beschaving' luidt het opschrift van het standbeeld. Aan hun voeten ligt een vrouw. Een zwarte vrouw, die geen naam gekregen heeft. Wie was zij? Niemand die het weet. Chokri Ben Chikha, geboren in Oostende, getogen in Blankenbergse en al van jongs af geïntrigeerd door het standbeeld, ging in zijn nieuwste voorstelling *De Finale: Heldendood voor de beschaving*, een soloperformance, op zoek naar die vrouw.

Chokri Ben Chikha. Het is natuurlijk een puur theateraal verhaal. Het was mijn bedoeling om een kroniek te maken van verschillende generaties zwarte vrouwen en de link te leggen met de dag van vandaag. Sommige mensen geloven echt dat ik die vrouw gevonden heb... Jij ook? (*lacht luid*).

U speelt wel met die grens tussen fictie en realiteit, niet?

Chokri Ben Chikha. Ja, je krijgt een soort parallel tussen mijn verhaal, de kleine geschiedenis, en de grote geschiedenis. Ik vond die zwarte vrouw daar een zeer goede leidraad in. Als je een visie hebt over die koloniale standbeelden en over hoe de vrouw voorgesteld wordt, dan krijg je ook meer inzicht in een maatschappelijke evolutie. Dat was zo'n beetje de bedoeling.

De zelfmoord van de vriendin van mijn personage is wel gebaseerd op een echt verhaal. Een vriend van mij die gestudeerd had aan de dansschool van Maurice Béjart in Senegal, was naar België gekomen om hier carrière te maken als danser of choreograaf. Maar het enige waarmee hij hier aan de bak kwam, was met het geven van workshops Afrikaanse dans. Terwijl hij gestudeerd had aan een wereldberoemde dansschool! Uiteindelijk heeft hij zelfmoord gepleegd.

Daarom zeg ik ook in de voorstelling: "Als je in je identiteit duikt, kom je in de stront terecht." Als je je vragen begint te stellen over de onrechtvaardigheid van het economische systeem en de machtsverhoudingen, dan loop je een groot risico dat je er niet meer uit geraakt.

Ik vraag mezelf ook geregeld af in welke mate ik mij soms niet als een aapje laat opvoeren

De vraag die we ons als mens daarbij moeten stellen is: "Welke positie neem ik zelf in?" Veel mensen gaan graag naar exotische festivalletjes. Heel leuk en gezellig allemaal. En die mensen hebben vaak ook kritiek op wat er tijdens de

koloniale periode allemaal gebeurd is, maar ze beseffen soms niet hoe hard ze daar soms zelf aan meedoen. Dat geldt ook voor mezelf, hoor. Ik ben zelf van Tunesische afkomst. In welke mate laat ik mij soms niet als een aapje opvoeren, zoals de Afrikanen die ten tijde van de grote werelddtentoonstellingen rond 1900 werden tentoongesteld in menselijke zoos? Aan de ene kant wil ik het wel tot op zekere hoogte meespelen, omdat ik het belangrijk vind dat mensen naar mijn voorstellingen komen, maar anderzijds besef ik ook heel goed dat sommige mensen die mij vragen voor interviews, of mensen die mij steunen in mijn werk, dat niet altijd doen omdat ze geïnteresseerd zijn in die emancipatiestrijd, maar omdat ze dat exotisme zien als een vorm van amusement. Soms zelfs gewoon om aan te tonen 'hoe beschaafd zij wel zijn'. In feite gebruiken ze de ander om hun eigen identiteit te zoeken.

Mensen als de vriendin in mijn voorstelling, of Josephine Baker destijds, die deden er wel aan mee. Maar op de duur zie je wel bij vele mensen die eraan meedoen dat ze eraan kapotgaan. Dat ze op een bepaald moment heel zwaar ontgoocheld zijn als ze beseffen dat de mensen die hen gesteund hebben in feite niet geïnteresseerd zijn in wie ze eigenlijk in werkelijkheid zijn, maar enkel geïnteresseerd waren in hun 'zwart zijn' of hun 'exotisch zijn'. Ik vind dat een heel moeilijke denkoefening. Zeker omdat we in een kapitalistische structuur zitten, waarbij alles geld moet opbrengen. We hebben rekening te betalen van onze gsm en van ons huis en zo.

Ik vind wel dat de tijd rijp is om daar eens heel goed over na te denken. Je zit met een hele groep 'allochtonen' – een woord dat ik trouwens haat – die in Vlaanderen, meer dan elders, nog niet echt hun plaats hebben gevonden. Er is nog steeds discriminatie op het vlak van onderwijs, huisvesting, werkgelegenheid... Hoe kun je die strijd om gelijkwaardig behandeld te worden verzoenen met het feit dat mensen je nog altijd zien als een leuk exotisch wezen? En dan heb ik het nog niet eens over de fascistten.

Voor mij gaat het vooral om de mensen met de goede bedoelingen. De voorstelling gaat constant over goede bedoelingen, die eigenlijk compleet naast de kwestie zijn. En dat is ook heel menselijk, maar het mag geen excuus zijn, want er zijn wel dagelijks mensen die door dat soort misverstanden ten onder gaan en zelfs letterlijk sterven. Daarom is het voor mij een zeer emotioneel stuk geworden.

De VRT belt mij wel eens voor een rolletje in een serie, maar ik moet dan mijn best doen om heel slecht Nederlands te spreken. Dat vertik ik

Vorige week vertelde Rachida Lamrabet aan *Solidair* dat ze vaak niet zozeer wordt opgevoerd als 'schrijfster', maar eerder als 'allochtone schrijfster'. Hebt u hetzelfde probleem?

Chokri Ben Chikha. Natuurlijk word ik soms gevraagd uit exotisme, maar ik probeer dan wel een kritische stem te laten horen. Ik heb ooit meegedaan aan *De Slimste Mens ter Wereld* en daar droeg ik een T-shirt met daarop: "Alibi Ali". Het was een kritiek op de VRT, een statement dat ik wou maken.

Wat je ook zegt, of niet zegt, als je daar zit, zien de mensen je als iemand die uitgenodigd is om eens een kandidaat van vreemde origine in het programma te hebben. Anderzijds was het ook een statement dat het toch triestig gesteld is met de VRT. De aanwezigheid van mensen van vreemde origine op het scherm is totaal niet representatief voor de maatschappij. Af en toe hebben ze eens een

plaats vrij in een serie voor iemand van vreemde origine. En ze bellen mij daar dan ook wel eens voor, maar om de rol te spelen moet ik dan mijn best doen om heel slecht Nederlands te spreken. En dat vertik ik. Ik krijg alleen maar stereotiepe rolletjes. Op zich is dat niet erg – ik gebruik die stereotypen ook in mijn voorstellingen – maar als je ze niet ironiseert of absurd maakt, dan bevestig je die stereotypen.

In uw nieuwste voorstelling gaat het over die menselijke zoos, waarin mensen werden tentoongesteld als waren het dieren. U werkt er ook rond in uw doctoraalonderzoek waar u aan bezig bent. Waarom zijn die menselijke zoos zo belangrijk?

Chokri Ben Chikha. Omdat de wortels van het probleem voor een groot stuk daar liggen. Men heeft nog altijd geen evaluatie gemaakt van die periode. Het was de eerste keer dat zoveel mensen uit andere streken naar België kwamen, weliswaar als bezienswaardigheid en als studieobject, maar toen al is het blanke superioriteitsgevoel gecreëerd. Men is daar nooit echt over gaan discussiëren, zoals men dat trouwens ook nooit gedaan heeft over het koloniale verleden. Dat wordt allemaal op de schouders geschoven Leopold II, terwijl de meeste families wel ergens een missionaris of een koloniaal hadden. Zolang die evaluatie niet gebeurt, hoe kun je dan nog verder stappen zetten over een visie op je multiculturele samenleving?

Stap voor stap begint men er nu toch over te praten. Dat stemt mij hoopvol. Men begint in te zien dat het multiculturalisme niet kan slagen als de exoot alleen maar getolereerd wordt zolang hij amusement levert en op afstand blijft, en geen fundamenteel onderdeel vormt van de samenleving. In de voorstelling zitten fragmenten van een videoclip op MTV (uitdagend dansende schaars geklede zwarte vrouwen, n.v.d.r.). Dat toont toch aan dat dat soort exploitatie gewoon doorgaat! Ik hoop dat mensen die naar mijn voorstelling komen kijken dat verband leggen. Daarom heb ik nu trouwens ook de beweging Action Zoo Humain opgericht, net om mensen het verband te doen leggen tussen wat er toen gebeurd is, rond 1900, en wat nu in andere vormen gebeurt.

Identiteit is een luxe, vind ik. Als je geen job hebt, dan ga je niet zagen over identiteit, hè

Het is de bedoeling dat Action Zoo Humain meer wordt dan een kunstproject. Het moet een project worden dat onderzoekt wat daar juist gebeurd is in de periode van de menselijke zoos, welke lessen we eruit kunnen trekken en welke parallellen er zijn met wat er nu in onze samenleving gebeurt. Vanuit verschillende invalshoeken. Niet alleen vanuit die van de kunstenaar, maar ook vanuit de jongere generatie die veel bezig is met multimedia en vanuit wetenschappelijke hoek, want dat vraagt veel studie ook. Het project is dus meer dan alleen maar een voorstelling voor een theaterpubliek. Op termijn willen we ook debatten en lezingen organiseren. Het eindpunt van het project ligt binnen drie jaar. Dan is het honderd jaar geleden dat er in Gent een wereldtentoonstelling was. In het Citadelpark stond toen een Senegalees dorp.

Wat vindt u van theater in het algemeen. Heeft dat niet te weinig maatschappelijke waarde?

Chokri Ben Chikha. Ik heb niet veel tijd om zelf andere voorstellingen te zien. Maar ik vind het persoonlijk spijtig dat er zo weinig gedaan wordt rond de

positie van minderheden in de maatschappij. De gezelschappen die dat wel doen, zijn op één hand te tellen. Het heeft er natuurlijk ook mee te maken dat de theaterwereld overwegend blank is. De grootste groep zijn zelfs blanke mannen van rond de 40 jaar. Ook vrouwen stoten nauwelijks door naar leidinggevende functies en zijn zelden regisseur. Voor een wereld die zichzelf progressief vindt, is dat rampzalig, hè. De meesten vinden nochtans van zichzelf dat ze goed bezig zijn. Het is niet meer houdbaar. De achterstand die we hebben in Vlaanderen is onhoudbaar aan het worden.

Waarom is dat net in Vlaanderen zo'n probleem?

Chokri Ben Chikha. De Vlaamse elite is zelf nog bezig met haar eigen emancipatie. De Vlaamse identiteit, dat zet een rem op alles. Als je nog altijd in de loopgraven zit van de Leeuw van Vlaanderen. Je zit zodanig op een eiland, steeds met jezelf bezig, zodat er ook geestelijk geen ruimte is voor andere zaken. Hoe kun je je open stellen voor andere culturen, maatschappelijke projecten als je steeds van jezelf vindt dat je onderdrukt wordt? In Engeland staan ze daar veel verder in. Ze hebben daar, bijvoorbeeld, zwarte presentatoren. Zwarten worden er gezien als echte Engelsen. Maar wij hier in Vlaanderen, wij blijven 'allochtonen'.

Laten we het eens over maatschappelijke verhoudingen hebben in plaats van steeds over identiteit. Identiteit is een luxe, vind ik. Als je geen job hebt, dan ga je niet zagen over identiteit, hè. Vluchtelingen die geen papieren hebben en geen dak boven hun hoofd hebben, die gaan niet 'reutelen' over identiteit, hoor. Ik heb vaak discussies gevoerd over identiteit en ik vind dat interessant, maar het wordt misbruikt om reële maatschappelijke uitdagingen uit de weg te gaan.

Hoe kan de cultuur in Vlaanderen nóg Vlaamser worden dan ze al is? Minderheden komen nu al belachelijk weinig aan bod

In *Heldendood voor de beschaving* zegt uw personage: "Ik dien mijn ontslag in bij de nv Islam." Hebt u zwaar geworsteld met de godsdienst?

Chokri Ben Chikha. Ik heb het nu gemakkelijker om te zeggen dat ik geen moslim ben dan vroeger. Je moet weten dat binnen de islam 'afvallige zijn' de zwaarste zonde is. Veel erger dan Jood of homo zijn.

Maar kijk, mijn stelling is dat dat hele islamgedoe zwaar wordt gecommmercialiseerd. Ten eerste is de anti-islam een business geworden in de manier waarop het in de aandacht komt. Het draait ook vaak om het verkopen van 'controversiële' boeken. Maar ook de islambeweging zelf is gecommmercialiseerd. De islam wil publiciteit maken voor zichzelf. Imams proberen publiciteit te maken, zagezegd voor de schoonheid van de islam, maar eigenlijk doen ze het voor hun eigen macht. Mijn personage ziet de islam niet meer als iets puurs en eerlijks, maar als een commerciële onderneming. Het wordt een naamloze vennootschap, en daar wil hij uitstappen.

U bent een van de eerste ondertekenaars van de [oproep 'Solidariteit maakt een cultuur groot'](#), wat vindt u ervan dat Jan Peumans, de voorzitter van het Vlaams Parlement, de culturele wereld wil inschakelen om de Vlaamse identiteit te versterken?

Chokri Ben Chikha. Peumans mag voor mijn part de VRT de hele tijd klompendansen laten uitzenden en het Vlaams Nationaal Zangfeest in een loop

afspelen (*lacht*). Die Peumans is een politicus en hij verkoopt een opportunistisch discours. We zitten nu in een tendens waarin iedereen witter dan wit wil zijn: het is kennelijk nooit Vlaams genoeg. Het is propaganda, holle frasen. Trouwens, hoe kan de cultuur in Vlaanderen nu nóg Vlaamser worden dan ze al is? We zitten met Vlaamse theatergezelschappen, Vlaamse tv-programma's... Minderheden nu al belachelijk weinig aan bod. Hoe ga je dat nu nóg Vlaamser krijgen.

Peumans wil via die Vlaamse identiteit een Vlaamse natie vormen.

Chokri Ben Chikha. Hij geraakt er volgens mij zelf niet aan uit. Hoe ga je nu een Antwerpenaar, een Gentenaar, een West-Vlaming, een Limburger en een Brusselaar samen steken? Moet daar dan die Vlaamse identiteit uitkomen? Er is wel iets gemeenschappelijks dat een beetje Vlaams aandoet, maar een Vlaamse identiteit? Dat zie ik eerlijk gezegd niet direct gebeuren, hoor.

In een geglobaliseerde wereld is die hele discussie over identiteit belachelijk. Er bestaat trouwens ook niet zoiets als dé islamitische identiteit, hè. Je hebt de soennieten, de sjiieten... Een moslim uit Senegal is al een heel ander soort moslim dan een moslim uit Indonesië... Je kunt een maatschappij daarentegen wél opdelen in groepen die meetellen en groepen die niet meetellen, dat kan wel. Als je één identiteit moet distilleren uit een Vlaming bij Brink's die zijn baan dreigt te verliezen en een kerel als Lippens uit Knokke, tja, dan wordt het wel een zeer moeilijke oefening om iets gemeenschappelijks te vinden. Taal misschien, ja. Maar dan nog.

Een zwarte parel

Wie enkel aan Tunesië denkt in termen van zon, zee, strand en een ommuurd vijf sterren hotel, piept deze dagen wel anders. De rellen in het land houden de internationale gemeenschap in de greep. Maar dat is niet waar Chokri Ben Chikha, Gentse theatermaker met Tunesische ouders, het over heeft in zijn nieuwste voorstelling. Zijn 'Finale' van 'Heldendood voor de beschaving' gaat wel over een duidelijk identiteitsvraagstuk, maar die speurtocht leidt hem, verrassend genoeg, niet naar Tunesië maar naar Senegal.

Action Zoo Humain, de denk- en actiegroep rond Ben Chikha, stond op de vorige editie van Theater aan Zee met 'De ceremonie: Heldendood voor de beschaving'. In 'De finale' gaat Ben Chikha een stap verder en diept de thematiek van het koloniale verleden uit. Het vertrekpunt is hetzelfde: het beeld van Luitenant Lippens en Sergant De Bruyne dat op de zeedijk in Blankenberge staat. In zijn *one man show* neemt hij het publiek mee op een zoektocht naar de zwarte vrouw die onder aan het beeld neerknielt. Wie is deze zwarte parel? We vertrekken bij zijn jeugd en komen uit bij Koning Leopold II, Geert Wilders en Carl Hagenbeck.

Een stand up tragedie, zo wordt de voorstelling aangekondigd. En hoewel Ben Chikha meer dan eens op onze lachspieren weet te werken, is de achterliggende inhoud inderdaad niet zo grappig. Het is een verhaal over slavernij en pervers exotisme dat zorgvuldig opgeborgen is in de krochten van onze geschiedenis. Met een nodige dosis ironie peutert de theatermaker in dit koloniale verleden. De manier waarop hij dit verweeft met zijn persoonlijk verhaal is vaak ontroerend. Zo vertelt hij over zijn eerste liefde Marie-Rose, een pekwarte Afrikaanse, of hoe hij als kleine jongen de gruweldaden van de Arabieren veroordeelde, wat hem een klap van zijn vader opleverde.

De voorstelling pretendeert zeker geen geschiedenisles te zijn, of zelfs maar een moralistische kijk op het verleden. Het is erg tussen de regels lezen en alles met een korrel zout nemen. De sterkste stukken uit Ben Chikha's monoloog zijn de stukken tekst waarin hij bij de toeschouwer de frictie tussen naïef geloof en wantrouwend ongeloof naar boven brengt. Wanneer we vermoeden dat hij ons iets op de mouw spelt, maar we dat niet luid durven te schreeuwen omdat het bijna te schrijnend is voor woorden. Het is jammer dat er niet meer ingegaan wordt op deze momenten. Sommige stukken missen de intensiteit om het publiek helemaal mee te krijgen in zijn gedachtewereld waardoor onze naïviteit snel plaatsmaakt voor wantrouwen. We houden ervan als hij het publiek op de proef stelt om zelf na te denken over ethische kwesties. Het lijkt niet zijn opzet om kant en klare oplossingen of waardeoordelen de zaal in te spuien, maar mensen zelf tot nadenken te stemmen. En daarin mag de voorstelling zich nog verder ontwikkelen want dat maakt hem juist zo interessant.

Want een boeiende avond, dat bezorgt Action Zoo Humain ons. Geruggensteund door zorgvuldig uitgekozen beeldmateriaal bespeelt Chokri Ben Chikha de zaal. Ondanks de zware thematiek is het geen loodzware voorstelling. Het is niet enkel een verhaal van lijden, waardoor het ver van ons af gaat staan. Hij weet het medium theater goed te benutten voor een persoonlijke zoektocht. Het publiek is

betrokken van begin tot eind en geeft zelfs antwoord als het iets gevraagd wordt.
Goed gedaan, Meester Ben Chikha. Wij komen alvast naar uw volgende les.

Cutting Edge op 19 januari 2011
Jesse Vanhoeck

WIE IS DIE VROUW?

Wax noemt de vrouw bij haar naam

DE ZWARTE VROUW VAN BLANKENBERGE

Op de dijk van Blankenberge staat een standbeeld van luitenant Lippens en sergeant De Bruyne. De heren stierven voor de beschaving van Congo. Zogezegd. Aan hun voeten ligt een zwarte, naakte vrouw. Chokri Ben Chikha wilde weten wie ze is en maakte er een stand-uptragedie over.

DOOR AN OLAERTS

Chokri Ben Chikha is van Blankenberge. Hij kent het standbeeld van Lippens en De Bruyne van toen hij nog een klein mannetje was. Sterker nog, hij was zelf de bruine van Blankenberge. Maar de zwarte vrouw was hem nooit opgevallen. Zoals de vrouw bijna niemand ooit opvalt. Als er kritiek komt op het standbeeld, dan gaat het altijd over Lippens, De Bruyne en de kolonialen. De vrouw komt er niet aan te pas. Ze zit zonder kleren nederig te wezen onderaan de sokkel. "Stereotiep en sexistisch", zegt Chokri Ben Chikha. "Maar niemand staat er bij stil, toen niet en nu niet. Daar gaat mijn voorstelling over."

De voorstelling heet *De finale: heldendood voor de beschaving*, net als het bijschrift op het standbeeld aan zee. Het verschil is dat het deze keer over de onbekende zwarte vrouw gaat, niet over de helden van de beschaving. Daarom is Ben Chikha gaan graven in de geschiedenis van het beeld.

Christelijk schepencollege

In 1895 schrijven Leopold II en de stad Blankenberge samen een wedstrijd uit een monument te maken ter ere van Lippens en De Bruyne. De militairen sneuvelden drie jaar eerder in Congo, officieel omdat ze de zwarten wilden bevrijden van de Arabische slavernij.

Guillaume Charlier, een beeldhouwer uit Brussel, wint de wedstrijd. Origineel mét de zwarte vrouw erbij. Maar het christelijke schepencollege van de stad heeft bezwaren bij zoveel bloot en dus wordt het standbeeld opgericht zonder de zwarte vrouw. Pas als de

■ Chokri Ben Chikha bij de zwarte vrouw van Blankenberge: 'stereotiep en sexistisch'.

liberalen in de meerderheid komen mag de zwarte vrouw op de sokkel zitten zoals Guillaume Charlier haar in gedachten had. Maar tijdens de Eerste Wereldoorlog verdwijnt ze weer. De Duitsers hebben haar brons nodig voor kanonnen. In 1930 is ze terug. Voorgoed maar voor altijd onbekend.

CHOKRI BEN CHIKHA:

De zwarte vrouw zit als cliché in onze hoofden. Zwarte vrouwen zijn plezant, puur en exotisch

"Ik heb niet gevonden wie ze was", zegt Chokri Ben Chikha. "In mijn voorstelling vertel ik dat ze meetrok in de shows van Carl Hagenbeck." Het had gekund, want Hagenbeck reisde rond met een exotische dierenshow tot hij merkte dat wilde mensen meer succes hadden. Daarna stelde hij Lappen, Nubiërs en Eskimo's tentoon. Tijdens de Wereldtentoonstelling in Antwerpen, in 1885, konden de toeschouwers naar een 'negerdorp' met échte Congolezen gaan kijken. En op de Wereldtentoonstelling van

1913, in Gent, stond er een Senegalees dorp mét bijbehorende mensen in het Citadelpark.

"In de voorstelling zeg ik dat Guillaume Charlier een brief heeft gestuurd naar Carl Hagenbeck om te vragen of hij een zwarte vrouw van hem mag lenen, om te poseren voor het standbeeld van Blankenberge. Dat heb ik verzonnen. In werkelijkheid weet niemand wie de zwarte vrouw van Blankenberge is. Maar wat ik wel weet, is dat ze als cliché in onze hoofden zit. Zwarte vrouwen zijn plezant, puur en exotisch. Ze beantwoorden aan het oerverlangen. Ken je de uitspraak 'Once you go black you never go back'? Het is niet kwaad bedoeld natuurlijk, maar niemand staat erbij stil dat je een zwarte vrouw op die manier in een hokje stopt. Hetzelfde voor mijn Senegalese vriend Omar Camara, die ballet had gestudeerd in Dakar, aan de Ecole Mudra Afrique van Maurice Béjart. Maar hier mocht hij nooit ballet dansen. Hij moest Afrikaans dansen om in het plaatje van de Afrikaan te passen. Daarover gaat mijn zoektocht naar de zwarte blote vrouw van Blankenberge. Het is een stand-uptragedie over het koesteren en het vernietigen van de andere."

Meer info over de speeldata van *De finale: heldendood voor de beschaving* op www.actionzooh-umain.be en www.zuiderpershuis.be

HET CADEAU-GEVOEL

Misschien zal het vooruitzicht van verhitte gesprekken aan de familiedis u nu al redelijk wat stress bezorgen. Komt daar nog eens bij: wat koopt men in hemelsnaam voor de moderne mens die alles heeft? Wax brengt raad.

Koop ons eens iets leuks, ja?

Staat het koude zweet u nu al in de handen en woelt u zich 's nachts een vertigo, onder andere omdat u nog geen geschikt cadeau gevonden heeft voor uw dierbare vriendin of eega? Geen paniek.

Sommige mannen hebben het aartsmoelijk om een geschikt verjaardagscadeau voor hun wederhelft te vinden. Even moeizaam verloopt de winkeltocht net voor kerst. Het resultaat van de groeiende radeloosheid in 's mans hoofd belandt daarna als een frivool ingepakte tijdbom onder de kerstboom, en herbergt veelal een miserabele boekenbon, weekendbon, citytripbon, saunabon of restaurantbon. Om zich de haren van uit het hoofd te rukken, zo griezelig onpersoonlijk zijn cadeaubonnen in kerstverpakking. Horribel. De gevolgen van dergelijke onvoorbereide aankopen zijn vaak niet te overzien. Nochtans heeft de wederhelft waarvan sprake in de weken voor het evenement reeds genoeg hints gegeven. Bij het hand in hand talmen voor een etalage, bij het bladeren door tijdschriften en het internet. Telkens kreeg zij als enig antwoord wellicht wat gemompel,

als had zij net iets banaals geopperd over het weer, het rozijnenbrood of de nalatigheden van de poetsvrouw. Beste heren: luister voortaan met iets meer aandacht naar wat uw vrouw te zeggen heeft over begeerlijkheden waar zij u op dat ogenblik attent op maakt. U ziet wat er komt van uw onachtzaamheid. En dames: schuif misschien deze Wax binnen een tweetal minuten eens onder de neus van uw geliefde, en zie maar hoe het verder loopt.

Dames: schuif misschien deze Wax eens onder de neus van uw geliefde, en zie maar hoe het verder loopt

Het hoeft namelijk allemaal zo ingewikkeld niet te zijn, dat cadeautjes uitwisselen. Wij weten dat u dol bent op pikante lingerie, beste heren, maar soms is te pikant niet erg kerstfähig. Stel dat uw eigen moeder per abuis het pakje van onder de boom grist. Koop ook geen beha's, nee, die dingen zijn niets waard als ze een halve centimeter tekort- of telangschieten. Een fijn set onderbroekjes, daar kikkert een meisje weleens van op, ja. Eenvoudig mag, maar nog mooier als er een kantje aan zit. Letterlijk, figuurlijk. Fifi Chachnil (onder andere te koop bij Underwear) heeft een geschenkdoos met een sliepje voor elke dag van de week. Of een weekenddoosje, als u tegenwoordig in crisismodus leeft. U hoeft alleen maar eens te spieken in de lingerielade, voor het geval u aan de maat van Heur Derrière twijfelt.

Een andere, zo simpele oplossing voor het cadeauprobleem, beste heren, is haar het bijbehorende badschuim, de douchegel of de bodymilk van haar lievelingsparfum te schenken. Misschien een cliché, maar beslist een aangenaam. Of waarom koopt u niet eens een mooi juweel? Een paar oorbellen, een broche of een armband? Is uw meisje wat lyrisch-romantisch van aard, dan kijkt u best eens bij Anne Zellien, of bij Karin Nuñez de Fleurquin. U kunt bij die laatste bijvoorbeeld een paar o zo mooie oorbelletjes vinden, waarvan een deel van de opbrengst naar Peruviaanse straatkinderen gaat. Iedereen content. Heeft uw vriendin wat gevoel voor humor, dan vindt u vast iets bij Atelier 11. Mag het iets zoetzuurder of ambiguer, dan zijn de juwelen van Isabelle Lenfant of Wouters & Hendrix wellicht een schitterende keus. Twijfelt u nu nog? Ach, dan kunt u nog altijd mikken op een überhaarborstel van Mason Pearson (te koop in de parfumerie), waar haar kapsel als vanzelf mooi gaat van glanzen. Zelfs al heeft ze een korte coupe.

Eén goede laatste raad, ten slotte: koop niet iets 'dat erop lijkt'. U mag het verschil dan in geen honderd jaar ontdekken, zij doet het daarentegen in één oogopslag. Wees dus attent én voorzichtig. Voor de goede kerstvrede. En voor de liefde. (EDP)

www.fifichachnil-boutique.com • www.annezellien.be • www.karinnunezdefleurquin.com • www.atelierelf.com • www.i-l.be • www.wouters-hendrix.com • www.masonpearson.com

‘Ik ben een geweldige gelukzak’

‘De finale: heldendood voor de beschaving’, zo heet de nieuwste theatervoorstelling van Chokri Ben Chikha. Maar de Gentse theatermaker met Tunesische roots heeft ook andere katten te geselen. Momenteel werkt hij aan een doctoraal onderzoek in de kunsten en richt hij de groep Action Zoo Humain op.

Tekst: Maud Oeyen

“Ik voel me een enorme gelukzak. Enerzijds mag ik stukken maken, anderzijds mag ik erover reflecteren en schrijven. Ik wilde op zoek gaan naar de oorsprong van onze stereotiepe visie op andere culturen. Hoe komt het dat we nog steeds een verwarrend beeld hebben van bijvoorbeeld Afrikanen of Arabieren? Historisch onderzoek heeft me gevoerd naar de periode rond de eeuwwisseling, toen er tentoonstellingen plaatsvonden van exotische dorpen. Er waren exposities van levende mensen in Gent, Antwerpen en Brussel. Daar ging massaal veel volk naartoe, er werden foto's en filmpjes gemaakt. Ondertussen zijn die bladzijden uit ons collectieve geheugen gewist. Nochtans heeft men toen bepaalde ideeën op andere culturen geprojecteerd, waar men vandaag nog steeds niet vanaf is. Ik had het idee dat een studie van die tentoonstellingen zou kunnen leiden tot meer begrip voor onze hedendaags beeld van exotische culturen. Zolang de ander als een exotisch object wordt benaderd – en niet als medemens – is het eigenlijk heel moeilijk om op gelijke hoogte samen te werken. Daarnaast concentreer ik mij vooral op de podiumkunsten en ga ik na, met mijn nieuw opgerichte denk- en werktank Action Zoo Humain, in welke mate ik vandaag als theatermaker eigenlijk niet precies hetzelfde doe als wat men honderd jaar geleden deed in die zoos humains.”

Bestaan dergelijke menselijke dierentuin dan nog?

Je hoeft maar naar MTV te kijken om dat soort beelden nog iedere dag te zien. Maar ook ik ga er soms bijvoorbeeld vanzelf vanuit dat een zwarte vrouw wulpser is dan andere vrouwen. Dat is best confronterend. In mijn voorstelling vertel ik een heel persoonlijk verhaal over een relatie met een zekere Marie-Rose, van Senegalese afkomst. Soms zie je iemand graag die heel anders is dan jezelf. Maar zie je die persoon dan echt graag om wie hij of zij werkelijk is, of zijn het je eigen onderdrukte verlangens?

Er bestaan zo veel vooroordelen, op alle domeinen. Waarom worden sommige mensen aanvaard

voor bepaalde jobs, en anderen niet? Een allochtone acteur wordt steevast gevraagd voor dezelfde rollen, die van crimineel of conservatieve vader. Je kan daarmee lachen, maar soms heeft het heel ernstige gevolgen. Er gaat enorm veel potentieel verloren omdat we er niet in slagen voorbij die vooroordelen te kijken. Dat raakt me heel hard.

Lukt het u om daar iets aan te doen?

(lacht) Het is een lange zoektocht, maar stereotypen zullen er altijd zijn. Het is zoals met oorlog: je kan dat niet voor altijd bannen uit heel de wereld. Het is eigen aan de mens. Maar als kunstenaar - en trouwens ook als wetenschapper - kan je de mechanismen achter stereotypen blootleggen. Politieke partijen of ideologische stromingen maken gebruik van stereotypen om mensen te stigmatiseren. Afrikanen worden vaak geassocieerd met een losbandig seksueel leven, vanuit een soort projectie van de blanke man die zijn verlangens tot uitdrukking bracht in schilderijen en boeken. Al die wilde voorstellingen versterken het idee dat er een onoverbrugbaar verschil zit tussen bepaalde groepen mensen, en dat we onmogelijk dichterbij elkaar kunnen komen.

‘De Finale’ vertrekt van het kolonialistische standbeeld van Lippens en Debruyne in Blankenberge. Zouden die beelden uit het straatbeeld moeten verdwijnen?

Het is toch wat raar dat we staan te applaudisseren wanneer de Irakezen Saddam naar beneden trekken, en dat we het fantastisch vinden dat Stalin in Rusland van zijn voetstuk wordt getrokken, terwijl wij onze eigen beelden netjes laten staan? We zijn daar eigenlijk heel beleefd in. Is dat misschien omdat we stiekem wel trots zijn op dat koloniale verleden, ook al willen we dat niet toegeven? Als ik heel eerlijk mag zijn: ik vind het eigenlijk onbegrijpelijk dat zo'n beeld daar gewoon staat. Die naakte zwarte vrouw aan de voeten van die militairen, dat is ook enorm seksistisch. Natuurlijk heeft het zijn waarde als historisch monument. Waarom brengen we al die koloniale beelden niet samen en maken we er geen pretpark van? Een soort Mini Euro-

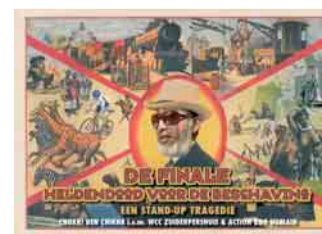
‘Ook ik ga er soms vanzelf vanuit dat een zwarte vrouw wulpser is dan andere vrouwen’

Chokri Ben Chikha

pal (lacht) Nee serieus, groeperen en een woordje uitleg geven lijkt mij beter dan het te negeren en de kop in het zand steken.

De actualiteit is nooit ver weg in uw werk.

Ja, maar niet om de goeroe uit te hangen (lacht). Al heb ik daar soms misschien wat de neiging toe. Het is gewoon een passie. Ik heb geschiedenis gestudeerd en ben tegelijkertijd altijd met kunst bezig geweest. Ik ben niet zo te vinden voor *l'art pour l'art*. Als je dingen maakt die echt alleen voor jezelf bedoeld zijn, dan moet je voorstellingen maken op je zolder. Ik wil mensen aanspreken. Zelf ben ik geboren in een positie waardoor ik, zoals men dat zegt, tot een minderheid behoort. Ofwel word je daar agressief en gefrustreerd van, ofwel probeer je dat te begrijpen en ervoor jezelf iets aan te doen. Dat gebeurt met vallen en opstaan. Soms vind ik het antwoord op heel veel vragen, soms moet ik het gewoon zo laten.

‘De finale: heldendood voor de beschaving’ is nog te zien op 14, 15 en 21 januari en op 5 februari. Alle info op www.actionzoohumain.be en www.zuiderpershuis.be.